

חידושי הרישב"א מסכת גיטין דף ה עמוד ב

לימא בהא קמיפלגי דמ"ד בפני שנים קסבר לפי שאין בקיאין לשמה ומ"ד לפני שלשה קסבר לפי שאין עדים מצויין לקיימו. וכי תימא ולמ"ד לפי שאין בקיאין לשמה אמאי סגי בתרי טפי מלמאן דאמר דטעמא משום קיום, דהכא והתם קבלת עדות מה לי קבלת עדות מן החתימות או קבלת עדות מן הכתיבה שהיא לשמה, וי"ל דלמאן דאמר דטעמא משום לשמה מדינא שליח מהימן דעד אחד נאמן באיסורין אי לאו טעמא דהוי דבר שבערוה וכדאיתא לעיל, ומיהו משום עיגונא אקילו בה ועשו איסור זה כשאר איסורים דעד אחד נאמן, וכיון דטעמא משום דעד אחד נאמן באיסורין הוא אינו צריך שלשה שלא מצינו עד המעיד על איסור שיהא צריך להעיד בפני שלשה דאינו כקבלת עדות, ובדין הוא דאפילו תרי נמי לא ליבעי אלא משום חומרא דאשת איש הצריכו שיאמר הדבר בפני שנים כדי שיהא שליח נזהר במה שהוא אומר ושידקדק בעדותו, אבל למ"ד דטעמא משום קיום שליח אינו נאמן מדין עד אחד שהוא נאמן באיסורין, אלא טעמא משום דמדינא קיום שטרות לא ליבעי אלא דרבנן הוא דאצרוך ואקילו הכא משום עיגונא שיהא שליח נאמן כשנים, ומיהו בקבלת עדות לא הקילו והצריכו שלשה כקבלת עדות דעלמא, וזה נכון.

בית הבחירה למאירי מסכת גיטין דף ה עמוד ב

נחלקו בסוגיא זו במביא את הגט והוא צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם בפני כמה נותנו לה חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה והיה סבור בעל התלמוד לומר שהאומר בפני שנים משום דקסבר דמטעם לשמה הוא והאומר בשלושה משום קיום וקיום שטרות בשלושה ושמה תאמר ואף לטעם לשמה קבלת עדות הוא וקבלת עדות בשלושה ששנים אינם יכולים לדון ואם יקבלוהו על מנת להעיד עד מפי עד הוא תירצו גדולי ההר שאין זה קבלת עדות שאינם מעידים שפלני העיד שנכתב לשמה ושהם יעשו מעשה בית דין על כך אלא שמעידין שהוא אמר להם שבפניו נכתב ונחתם גט פלני ולא שיאמר הוא כן בתורת עדות אלא בתורת שליח שהוא כבעל דבר וחכמים האמינוהו בכך ועושיין לו מעשה בית דין על פיהם:

חידושי הרשב"א מסכת גיטין דף ה עמוד א

וה"פ בשלמא לרבא ניהא דטובא קמ"ל מתני' דאי לאו מתני' הו"א כיון דקיום שטרות דרבנן והכא משום עגונא אקילו ולתחילה בעד אחד שיאמר בפני נחתם סגי ומוקמינן ליה קצת אדינא דאורייתא כי היכי דלא תיעגן ותיתיב, השתא נמי כיון דע"י פקח משדר ליה וכי יהביה נמי שליח ליד האשה ההיא שעתא פקח הוה אלא דחולי אנסיה בכה"ג כי היכי דלא תיעגן נקל בה ונוקמה לגמרי דאורייתא ולא ליבעי קיום כלל, קמ"ל דלעולם לגרועי מתרי לחד אקילו בה אבל למישרי בלא כלום כולי האי לא אקילו, אלא אם אינו יכול שיאמר יתקיים בחותמיו ואי לא הגט פסול ולא תינשא עד שיתקיים בחותמיו ובקיום מיהא סגי דלשמה לא חיישינן,

חידושי הרמב"ן מסכת גיטין דף ה עמוד א

לרבא ניהא פי' דהכי קתני אם אינו יכול לומר בפני נכתב ונחתם צריך הוא לשני עדים שיקיימוהו ולא דיו בעד אחד לקיימו, וכ"ש יכול ולא אמר כן, ומתני' רבותא קמ"ל דאיתא להך תקנתא אפילו לעיכובא, כנ"ל, ויש לפרש לרבא דיכול תקינו ליה רבנן שלא תנשא עד שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם כדי להקל עליה שלא תזקק לעדים, אבל אינו יכול העמידוהו על דין קיום שטרות דעלמא ותנשא ואם יש עוררים יתקיים בחותמיו שלא אמרו להחמיר עליה לישב עגונה כיון שאינו יכול ולא מחזור,

חידושי הרמב"ן מסכת גיטין דף ט עמוד א

אילימא חרש. איכא דקשיא לי' דילמא אלם הוא שהוא כפקח לכל דבריו, ונראה דאלם יכול להגיד מתוך הכתב הוא שהרי האמינוהו בעדות אשה להעיד מתוך הכתב כדאיתא בפ' מי שאחזו, וכ"ש הכא דכתב הגט מוכיח כדאיתא בשלהי פ' המביא דלקמן.

מהרש"א חידושי הלכות מסכת גיטין דף ה עמוד א

בד"ה אילימא חרש ולא בעי למימר כגון אלם או כו' עכ"ל ר"ל דהשתא דאוקמא כגון חרש שהוא דחוק שנתנו לו כשהוא פקח כו' אבל אי הוה מוקים ליה באלם או שלא ראה כו' תוקמא בפשיטות טפי דנתנו לו ג"כ כשהוא אלם דראוי הוא לשליחות דבר דעת הוא ובדבריהם יתיישב מה שמקשינן ל"ל לאתויי הכא והוינן בה כו' ואמר רב יוסף הב"ע כגון כו' דמגופה דברייתא איך שיהיה תקשי ליה לרבה אמאי תסגי ליה בקיום חותמיו כמ"ש בחידושי רשב"א די"ל דאי הוה מתוקמא שפיר באלם הוה ניחא גם לרבה כיון דהוא בר דעת גם אם לא יאמר דנכתב לשמה יכול לכתוב בכתב דנכתב לשמה אבל משום קיום כיון דקיום שטרות עדות מקרי כדלקמן דמה"ט בעי בפני ג' לא סגי לן בכתובת האלם שבפניו נכתב דמפיהם ולא מפי כתבם ולא עדיף הכא האחד שכותב בפני נכתב משנים בקיום שטרות דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם אבל השתא דעל כרחך לא מתוקם אלא בחרש לא עדיף כתיבתו שנכתב לשמה מאמירתו כיון שאינו בר דעת ודו"ק:

שולחן ערוך חושן משפט סימן מו סעיף לו

צג חתם מז) כשהיה (יט) [כ] בריא ונשתתק, הוא עו) [צד מח] אינו יכול להעיד צה על כתב ידו, עז) [מט] אבל אחרים מעידים עליה.

קצות החושן על שולחן ערוך חושן משפט סימן מו סעיף לו

(יט) בריא ונשתתק. ז"ל הש"ך (סקצ"ג), ומשמע מדבריו אבל נשתתק אינו יכול לחתום שטר, ונראה טעמו על פי שמסיק לעיל סימן כ"ח (טור סעיף ט"ו) בשם ר"ת (יבמות לא, ב תוד"ה דחזו) דמותר לשלוח עדות בכתב לב"ד ולא ממעטינן אלא אלם שאינו ראוי להעיד, וא"כ לדידיה בין עדות בכתב ובין שטר כשר מטעמא דראוי להגיד, הא כל שאינו ראוי להגיד אפילו לחתום על שטר פסול, אבל לשאר פוסקים והרב והמחבר לעיל סימן כ"ח (סעיף י"א) דסבירא להו דאף מי שאינו אלם אינו יכול לשלוח עדות לב"ד על פי כתב, דהא דקאמר בש"ס (גיטין עא, א) אלם פסול להעיד משום מפיהם ולא מפי כתבם, לאו דוקא נקט אלם אלא לדוגמא, ואפילו הכי שטר כשר דאינו בכלל זה, א"כ קשה על המחבר והרב שסתמו כאן כדברי הטור דהא לפי סברתם בשטר לא שייך מפי כתבם וא"כ אפילו חתם כשנשתתק כשר וע"ש. ועוד קשה אמאי הוא אינו יכול להעיד על כתב ידו הא עדות קיום יכול להיות מפי כתבם (לעיל סעיף ז') וכבר התפלא בש"ך (סקי"ז) בזה והעתקנו קושיא זו לעיל (סק"ח) [סק"ז].

והנה ראיתי בשו"ת כנסת יחזקאל סימן פ"ב והתשובה מיוסד ליישב הני תרי תמיהי וז"ל, ולענ"ד אין כאן גדר קושיא דכיון שרוצה להעיד על חתימת ידו ואז לכולי עלמא על מנה שבשטר הוא מעיד ולפי"ז כיון שהוא אלם אינו יכול להעיד על מנה שבשטר, משא"כ נדון הריב"ש (סי' שפ"ב, תי"ג) שהאלם מעיד על חתימת עד החתום וזה קיום גמור ויכול לכתוב. ובקושיא הראשונה כתב וז"ל, אמנם לזאת יחרד איש דלא אשתמיט חד מן הפוסקים לאשמעינן דאלם פסול לחתום שטר כו', גלל כן אני אומר במחילה מעצמות הקדושים של הש"ך לא כן הדבר כי אם אלם רשאי לחתום בשטר אף לטעם ר"ת מטעמא רבה כמ"ש הרי"ף (יבמות ט, א בדפי הרי"ף) כיון שמסרו ללוה, או מאחר שבציווי הלוה חתמו כמ"ש בעל המאור (שם). אמנם אם בתחלת חתימת השטר היה אלם ואזי כיון שמסרו ללוה או בציווי חתמו ועשהו הלוה עד והכשיר אותו הוי כנאמן עלי פסול, ואז גם עתה כשיבא לקיים חתימתו אף דבמנה שבשטר הוא מעיד יכול להעיד כי כבר קבלהו הלוה על עצמו להיות נאמן בעדות זו, משא"כ כשהיה בריא בעת חתימת השטר צריך אחרים להעיד על חתימתו, וזה לענ"ד ברור, ע"ש סוף דבריו ז"ל, סוף דבר הכל נשמע לענ"ד להכשיר שטר שחתם אלם, אמנם מי אנכי לומר נואש לדברי הש"ך אשר מימיו צוללין עכ"ל.

והנה מה שכתב כנסת יחזקאל דכיון דמעיד על חתימתו ומעיד על מנה שבשטר מש"ה אינו יכול להעיד מפי כתבו וכן ראיתי בתומים (סק"ז) שמתרץ כן, ולא נהירא דבריהם, דמה לי שמעיד על חתימת ידו או על מנה שבשטר, דהא טעמא דמקיימין שטר מפי כתבם הוי משום דקיום שטרות דרבנן דמן התורה א"צ קיום ובדרבנן הקילו, וא"כ מה לי שמעיד על כתב יד או על מנה שבשטר כיון דסוף סוף מן התורה א"צ לעדותו ואינו אלא

מדרבנן והקילו מפי כתבם, ואפילו עד החתום בשטר שמעיד על מנה שבשטר נמי יוכל להעיד מפי כתבם כיון שהוא מדרבנן, וכמו שהקילו בעדות אשה מצאו כתוב (אה"ע סימן י"ז סעיף י"א) כיון דמשום עגונא הקילו ואע"ג דמעיד על גוף הענין, ומשום הכי סתם הרמ"א לעיל (סעיף ז') דיכולין להעיד עדות זו מפי כתבם ומשמע אפילו אם מעיד העד על כתב ידו כיון דאינו אלא מדרבנן וכמ"ש, וזה ברור ופשוט.

ומ"ש הגאון כנסת יחזקאל ביישוב קושיא הראשונה דאלם רשאי לחתום בשטר אלא דלהכי נקט הטור חתם כשהיה בריא דאם היה חתם כשהיה אלם הוי נאמן עלי פסול ורשאי לקיים את החתימה. ודברים אלו אין להם ביאור כלל לא שורש ולא ענף, דהא אם הלוח טוען מזויף הוא א"כ מעולם לא האמינו, ואי במודה שחתם אין אנו צריכין לקיומו. ועוד דהא כמו בחתם כשהיה בריא ונשתתק לא אמרינן דהאמינן לפסול כיון דבשעת חתימה היה בריא, א"כ הוא הדין חתם כשהיה אלם כיון דסבר דאלם כשר לחתום בשטר מטעמא דרי"ף ובעל המאור ואינו פסול אלא על הקיום, א"כ מעולם לא האמינן לפסול, והשתא דבא להעיד על הקיום כיון דהוא פסול לזה וכמ"ש כנסת יחזקאל משום דמעיד על מנה שבשטר א"כ מעולם לא האמינן להכשיר הפסול כיון דכשר הוא לחתום על השטר. וגם הדמיון לנאמן עלי פסול הוא רחוק וזר. ולכן אחרי נשיקות עפרות זהב להגאון כנסת יחזקאל לא העלה מזור לקושיות הש"ך.

ומה ששיירתי דרך לעצמי הוא זה, דודאי אלם פסול בחתימת השטר וכדמשמע מדברי הטור (סעיף ל') דכתב חתם כשהוא בריא, אלא דאין פסולו משום מפי כתבם אלא הוא פסול הגוף, והוא מברייאתא פרק מי שאחזו (גיטין) דף ע"א (ע"א) אם לא יגיד (ויקרא ה, א) פרט לאלם שאינו יכול להגיד וע"ש, והרי הוא פסול כמו סומא וחרש שמדבר ואינו שומע דפסול וכמ"ש הרמב"ם (פ"ט מעדות הי"א) ובטור ושו"ע סימן ל"ה (סעיף י"א - י"ב) מתוספתא (שבועות פ"ג ה"ו) או ראה (ויקרא ה, א) פרט לסומא, מדבר ואינו שומע דכתיב (שם) ושמעה קול אלה, והרי סומא או מדבר ואינו שומע דיכולין להעיד, סומא על פי שמיעת קול בטביעות עין דקלא שהודה שחייב לפלוני, וכן מדבר ואינו שומע יכול להעיד בעדות ראייה ובירושות ומתנות, ואפילו הכי פסולים משום דהתורה פסלו דכתיב או ראה ושמעה קול דכל שמחוסר ראייה או שמיעה אינו מעיד, והוא הדין מי שאינו יכול להגיד פסול ומשום דמחוסר הגדה ופסול להעיד אפילו במידי דלא בעי הגדה כגון בשטר כיון שהוא מחוסר הגדה ופסול משום פסול הגוף. ומהאי טעמא נמי פסול אלם להיות עד בקידושין אע"ג דעדי קידושין אינם צריכים הגדה אלא לגוף הקידושין, אפילו הכי כל שהוא פסול הגוף הרי הוא כסומא ומדבר ואינו שומע, ומשום הכי פסול לחתום בשטר כמו סומא שפסול לחתום בשטר או מדבר ואינו שומע. ומהאי טעמא אם ראה בהיותו חרש ונעשה בריא בשעת הגדה פסול משום תחלתו בפסול וכמבואר בסימן ל"ה (סעיף י"ג) משום דהוי תחלתו בפסול, אבל אי נימא דאין פסולו אלא משום מפי כתבם א"כ אם היה בריא בשעת הגדה ומגיד בפיו למה פסול, אבל לפי מ"ש דהוי פסול הגוף שפיר הו"ל תחלתו בפסול ומשום הכי פסול נמי בשטרות דלא בעי הגדה כיון דהוא פסול הגוף וזה ברור.

אמנם סוגית הש"ס פרק מי שאחזו שם לכאורה משמע דפסול אלם הוא משום מפי כתבם, ושם אמר רב כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו כו', א"ר זירא אי קשיא לי הא קשיא דתניא אם לא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד אמאי הא יכול להגיד מתוך הכתב, אמר ליה אביי עדות קאמרת שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם, ומשמע מזה דפסול אלם הוא משום מפי כתבם. אמנם כד דייקת תראה דאדרבה פסול אלם ודאי לא משום מפי כתבם הוא, דאל"כ למה הביא הברייתא האי קרא דלא יגיד טפי הו"ל להביא קרא מפיהם ולא מפי כתבם דהוא כולל טפי אפילו בריא לדידן דאפילו בבריא אמרינן מפיהם. אלא כוונת הש"ס הכי הוא, דגבי גט שם תני עד שישמעו קולו ואמר רב כהנא אמר רב דחרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו ומשום דכתב הוי כדיבור, ולזה פריך כיון דאמרת דכתב הוי כדיבור א"כ היכי תני אם לא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד ואמאי הא יכול לדבר מתוך הכתב ואינו מחוסר הגדה כלל, דבשלמא סומא ממעט מאו ראה דאינו בראיה אבל אלם הרי הוא בהגדה כל שיכול לכתוב היינו דיבורו ואינו אלם כלל, ולזה משני עדות קאמרת שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם והיינו אע"ג דבעלמא כתבו הוי דיבורו אבל בעדות לא הוי כתב כדיבור דכתיב מפיהם ולא מפי כתבם, וכיון דלא הוי כתבו כדיבור שפיר נתמעט אלם מלא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד. ומשום הכי אפילו בשטר דלא שייך מפי כתבם כמ"ש רמב"ן (כתובות כ, א ד"ה ור"ח) דהוי ליה כמו שנחקרה בב"ד, ולפי טעמא דרש"י ובעל המאור (יבמות ט, א בדפי הרי"ף) משום דהוי מפי כתבו, אפילו הכי אלם פסול משום פסול הגוף כיון דאינו יכול להגיד בפיו וגבי עדות ודאי הגדתם בפיהם דוקא. אלא גבי שטר כשר משום דלא שייך ביה מפי כתבם, אבל הגדה ודאי ליכא בשטר אלא דהכשירו דשטר דנעשה כנחקרה בב"ד או לפי טעמא דרש"י ובעל המאור

כמו שזכרנו, וכיון שהגדה לא הוי ואנן בעינן בעדים אם לא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד וגבי עד ודאי הגדה בפה דוקא הוא, אלא דשטר לא בעי הגדה מטעמא שכתבו בזה הראשונים כנזכר, ומשום הכי אלם פסול ממילא גבי שטר כיון דהוי פסול הגוף והוא ממועט משום לא יגיד כמו סומא מאו ראה דהוא פסול אפילו בעדות שאינו תלוי בראיה אלא בשמיעה. ומשום הכי נקט תנא דברייתא למעט אלם מלא יגיד ולא נקט מפי כתבם, משום דזה כולל יותר לפוסלו פסול הגוף אפילו במידי דאין צריך הגדה כגון שטר או כגון עדי קידושין דא"צ אלא לגוף הקידושין. וזה מדוקדק בש"ס דאמר עדות קאמרת שאני עדות כו', ומשמע דעיקרא מלא יגיד ילפינן, אלא דלא תיקשי הא אינו אלם כלל כיון דיכול להגיד מתוך כתבם, ולזה משני עדות קאמרת והיינו דגבי עדות ודאי בעינן הגדה ממש, אלא דשטר לא בעי הגדה והו"ל כמו סומא שמעיד מפי השמועה דפסול פסול הגוף. וניחא נמי הא דאלם אינו יכול לקיים החתימה, משום דכבר אימעית מלא יגיד והו"ל פסול הגוף, א"כ הו"ל כמו סומא או מדבר ואינו שומע דאינו מעיד אפילו בקיום שטרות דרבנן וזה ברור, ומקום הניחו לי להתגדר.

מיהו בדברי תוס' שכתבו פרק קמא דגיטין דף ה' (ע"א) ד"ה [אילימא] חרש דאלם אינו יכול להעיד מפי כתבם בפני נכתב ובפני נחתם, ולפי מ"ש הריב"ש דמפי כתבם מהני בקיום דרבנן א"כ למה לא באלם, ואי משום פסול הגוף הא גבי בפני נכתב כל הפסולים מעידים ואפילו אשה וקרוב, וגם בריב"ש (סי' ר"מ) כתב דאלם אינו יכול לומר בפני נכתב וקשה אמאי. ואולי משום חומר אשת איש הוא. אמנם דעת הר"ן פ"ק דגיטין (ג, א בדפי הרי"ף) דאלם יכול לכתוב עדותו בפני נכתב ובפני נחתם ע"ש: